

11. júní 2015

Hærrí lífeyrisaldur er nauðsyn

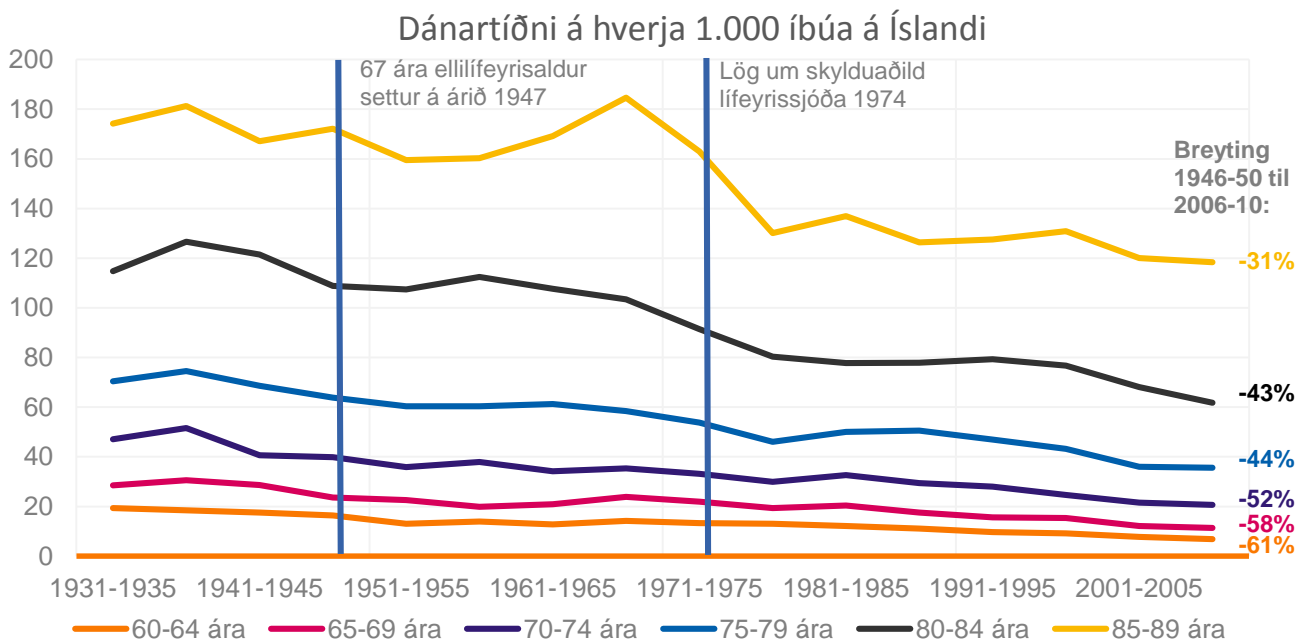
Undanfarið höfum við fjallað um lífeyrissjóði í Markaðspunktum. Í apríl fjölluðum við [almennt um kerfið](#) og stöðu þess en í maí fjölluðum við um hvernig lífeyriskerfið stæði í [alþjóðlegum samanburði](#). Í báðum þessum Markaðspunktum var niðurstaðan sú að kerfið væri ágætlega byggt upp og stæði nokkuð vel, en þó væri hættu á að það myndi að öllu óbreyttu eiga mjög erfitt með að takast á við hlutfallslega fjölgun ellilífeyrisþega á næstu áratugum. Í því samhengi er gert ráð fyrir að hlutfall aldraðra af fólki á vinnualdri¹ hafi tvöfaldast þegar 21. öldin verður hálfnuð. Ein helsta ástæða fyrirbyggjandi vanda er sú að útreiknuð lífeyrisréttindi byggja á sögulegri tölfræði um ævilengd, en ekki spám um hvernig hún mun þróast í framtíðinni. Þar að auki er [tryggingafræðileg staða](#) flestra lífeyrissjóða neikvæð nú þegar, sem þýðir að þeir geti ekki staðið við allar skuldbindingar sínar að óbreyttu.

Í haust birti [Félag íslenskra tryggingastærðfræðinga](#) niðurstöður sínar um áhrif hækkandi lífaldurs á skuldbindingar lífeyrissjóða. Lengri meðalævi myndi hækka lífeyriskuldbindingar og þar með rýra tryggingafræðilega stöðu lífeyrissjóða enn frekar eða um 10 -15%, sem eru um 290 - 440 ma.kr. sé miðað við skuldbindingar í árslok 2013. Þessar skuldbindingar munu að óbreyttu aðeins hækka á næstu árum og ef ekkert er að gert mun það bitna meira á einstaklingum því yngri sem þeir eru. Til dæmis myndu skuldbindingar gagnvart einstaklingum sem eru 16 ára í dag þurfa að hækka um 20-30% eigi þeir ekki að sæta skerðingum á lífeyrisréttindum í framtíðinni

Stjórnvöldhafa gefið í skyn áhuga til að taka á málinu og skoða hækkun lífeyrisaldurs, sem er fagnaðarefni. Aftur á móti er það áhyggjuefni að engin heildstæð áætlun eða frumvarp varðandi þetta hafi enn litið dagsins ljós. Því fyrr sem brugðist er við, því betra.

Landsmenn lifa sífellt lengur

Vandinn sem þjóðin stendur frammi fyrir þarf ekki að koma á óvart og er í sjálfu sér ekki vandi heldur vitnisburður um batnandi lífsskilyrði þjóðarinnar. Frá því að 67 ára ellilífeyrisaldur var fyrst settur á árið 1947 hefur dánartíðni 85-89 ára einstaklinga fallið um 31% og um meira en helming hjá þeim sem eru 60-64 ára. Á myndinni hér að neðan sést að þessi þróun hefur verið nokkuð einhliða síðastliðin ár og hefur dánartíðni elstu borgara landsins fallið jafnt og þétt síðastliðna áratugi. Ástæðurnar eru ýmsar en framförum í heilbrigðisþjónustu og læknavísindum ber líklega mest að þakka.

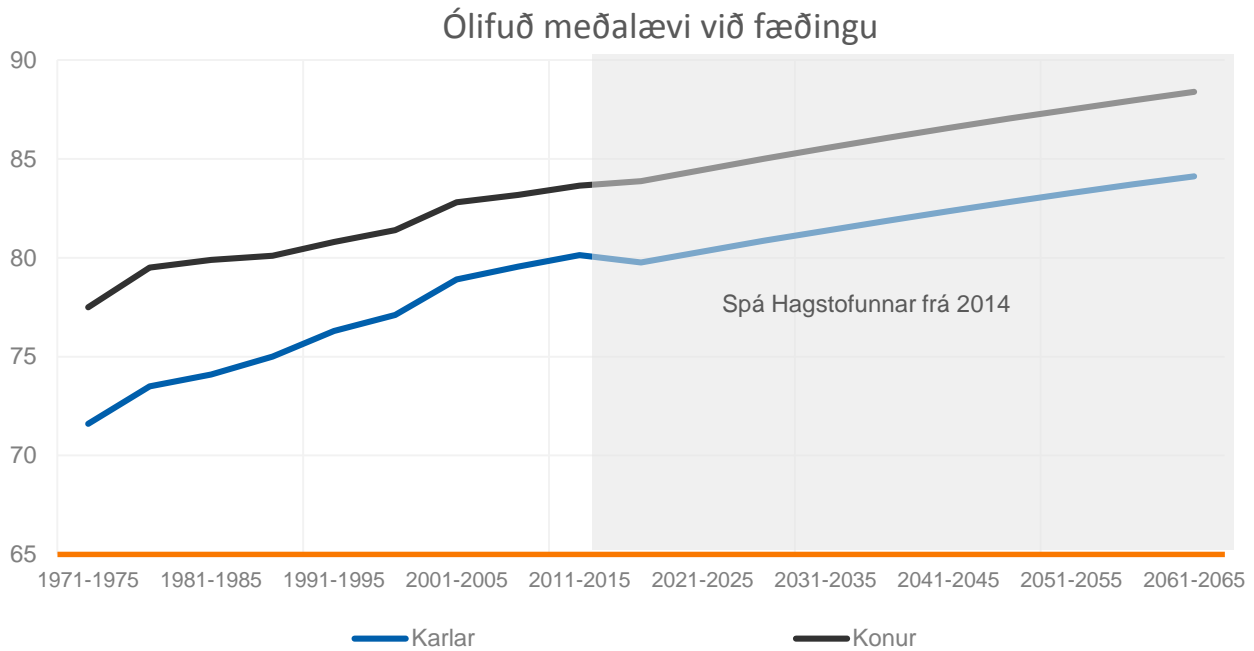

Heimild: Hagstofa Íslands

¹ Almennt skilgreint sem fjöldi fólks á aldrinum 65 ára og eldri sem hlutfall af fólki 15-64 ára.

Svo virðist sem fátt muni koma í veg fyrir að þessi þróun haldi áfram að einhverju leyti. Í heiminum er gríðarlega háum upphæðum varið til rannsókna í læknávisindum auk þess sem útgjöld til heilbrigðismála á Íslandi, sem hlutfall af landsframleiðslu, hafa haldist nokkuð stöðug á meðan landsframleiðslan hefur vaxið. Enn fremur er nokkuð óhætt að fullyrða að pólitískur vilji sé fremur til þess að leggja meira til heilbrigðismála heldur en hitt.

Á myndinni hér að neðan má sjá spá Hagstofunnar um ólifaða meðalævi karla og kvenna sem mun lengjast um ca. 4 ár á næstu 50 árum, gangi spáin eftir. Í einföldu og stuttu máli þyrfti hver einstaklingur að óbreyttu að vinna tæplega 4 árum lengur í framtíðinni til þess að eiga von á svipuðum ráðstöfunartekjum á efri árunum og hann myndi gera í dag.

Hvað er hægt að gera?

Til lausnar á þessum vanda eru 3 kostir:

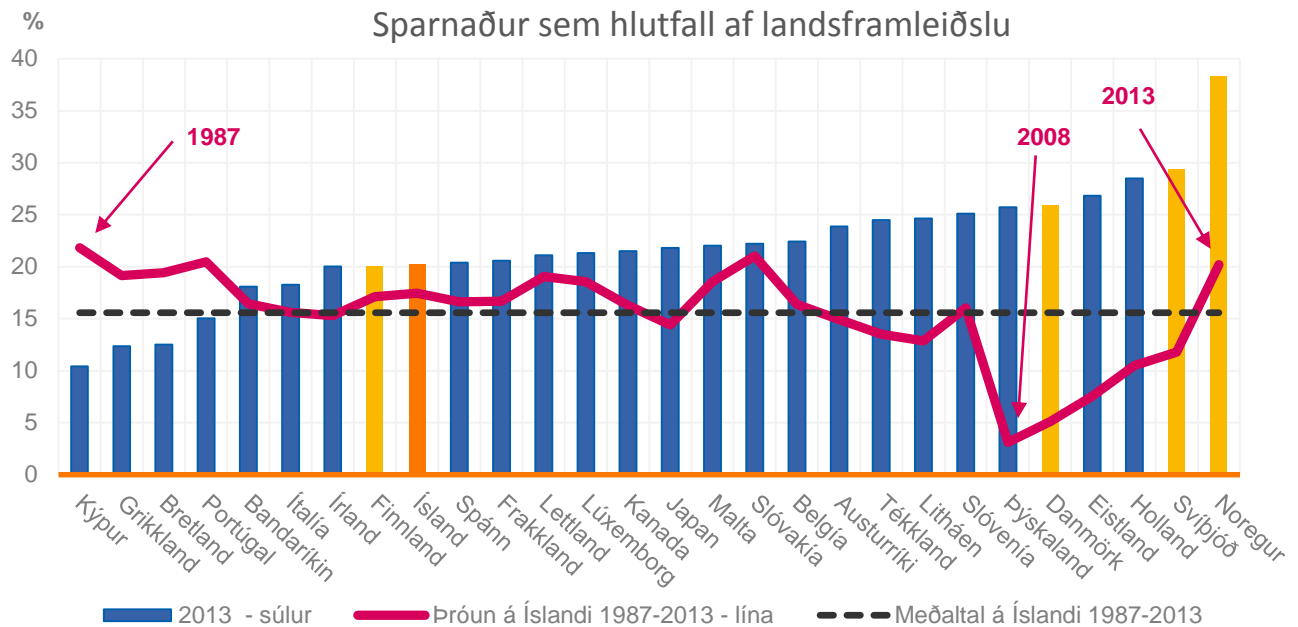
- Hækkun iðgjalda
- Skerðing lífeyrisréttinda
- Hækkun lífeyrisaldurs

Hækkun iðgjalda myndi færa neyslu frá nútíð til framtíðar. Þannig myndi einstaklingur ekki afla meiri atvinnutekna en annars, en í staðinn fresta neyslu með því að spara meira í gegnum lífeyrissjóð sinn. Þessi aðferð er raunhæf, ef fólk er reiðubúið að hafa minna fé á milli handanna við hver mánaðamót. Í þessu gæti líka falist að einhverju leyti meiri stuðningur frá hinu opinbera í gegnum almannatryggingar, sem þýðir aftur á móti minni samneyslu og/eða hærri skatta.

Skerðing lífeyrisréttinda er það sem verður að gera ef ekkert annað er gert. Þá þurfa allir lífeyrisþegar að sætta sig við að fá minna úr sínum lífeyrissjóði og/eða að ríkisútgjöld til t.d. ellilífeyris muni ekki fylgja eftir fjölgun fólks á lífeyrisaldri. Það má því segja að þetta sé spegilmynd þess að hækka iðgjöld í lífeyrissjóði sem þýðir að það neysla í dag er á kostnað framtíðarinnar. Í [Markaðspunkti](#) okkar í maí kom fram að lífeyrishlutfall, sem mælir lífeyrisgreiðslur í hlutfalli við atvinnutekjur, var 76%. Skerðing réttinda myndi þýða að þetta hlutfall lækkaði svo að fólk þyrfti að sætta sig við enn meiri lækkun ráðstöfunartekna á efri árum en það gerir í dag.

Sparnaður í hagkerfinu myndi að öllu óbreyttu minnka við skerðingu lífeyrisréttinda. Á myndinni hér að neðan má sjá að sparnaður sem hlutfall af landsframleiðslu er frekar lítil á Íslandi í samanburði við 28 þróuð ríki, þar á meðal hin Norðurlöndin. Árið 2013 var hann rúm 20% á Íslandi en það er hærra en meðaltali árána 1987-2013 (15,6%), sem skeykst mikið vegna áhrifa fjármálakreppunnar. Ennþá minni sparnaður gæti veikt viðskiptajöfnuð og/eða dregið úr fjárfestingu, sem myndi hugsanlega draga úr hagvexti í framtíðinni. Þar af leiðandi er hrein skerðing lífeyrisréttinda, ekki fýsileg að okkar mati út frá langtíma þjóðhagslegum hagsmunum.

Sparnaður sem hlutfall af landsframleiðslu

Heimildir: Hagstofa Íslands og OECD

Hækkun lífeyrisaldurs er líklega besta lausnin

Þriðja lausnin er sú sem okkur hugnast best: Hækkun lífeyrisaldurs. Með því móti vinnur fólk lengur, sem þýðir meiri landsframleiðslu og sparnað að öllu óbreyttu. Þar að auki er engan veginn í takt við bættu heilsu og lengri ævi að halda í lífeyrisaldur frá miðri síðustu öld. Flestir geta, og vilja sjálfsgætt í mörgum tilvikum, vinna lengur.

Ef lífeyrisaldur hækkar nægilega mikið þyrfti hvorki að hækka iðgjöld né lækka lífeyrisréttindi. Hægt væri að hækka aldurinn í skrefum, t.d. um 2 mánuði á ári upp í 69 ára aldur eins og [Réttindanefnd Landssamtaka lífeyrissjóða](#) og fleiri hafa lagt til. Þá væri einnig hugsanlegt að hækka iðgjöld samhliða hækkun lífeyrisaldurs, til að greiða fyrir aðlöguninni. Hækkun iðgjalda gæti þó reynast erfið frá sjónarhóli stjórnmálanna þar sem hún kemur fram sem ígildi skattahækkunar til skamms tíma.

Það ætti ekki að vera mjög flókið að hækka lífeyrisaldurinn hægt og bitandi svo við sjáum ekkert því til fyrirstöðu að ráðast á vandann strax. Í raun er þetta vandi sem vex með hverjum deginum ef ekkert er að gert. Um málið virðist þar að auki vera þokkaleg samstaða. Enda myndi fólk sem nálgast lífeyrisaldur finna tiltölulega lítið fyrir hækkun lífeyrisaldurs og ábatinn sem af því hlýst gæti reynst afar mikill þegar fram líða stundir.

Greiningardeild Arion banka

Anna Hrefna Ingimundardóttir
anna.ingimundardottir@arionbanki.is

Konráð S. Guðjónsson
konrad.gudjonsson@arionbanki.is

Stefán Broddi Guðjónsson
stefan.gudjonsson@arionbanki.is

Elvar Ingi Möller
elvar.moller@arionbanki.is

Hrafn Steinarsson, ábm.
hrafn.steinarsson@arionbanki.is

[Hér má finna fyrirvara](#)